

„ПЕСЕНТА НА КОЛЕЛЕТАТА” - ЙОВКОВ

(анализ)

Мъдър и красив е творческият свят на Йордан Йовков. Търсенето на абсолютното добро като нравствена красота на човека превръща неговите герои в мечтатели и чудаци. За тези съзерцателни, меки и по природа добри хора винаги има едни друг свят, в който те се взират със скрит копнеж. Всеки един от Йовковите герои носи мъка в душата си. Тя е неговата тайна, за която не говори. Мисълта е в постоянен досег със спомена за онзи миг от живота, донесъл много болка.

Той преобръща посоките на вътрешния размисъл. Дните се нижат един след друг, но героите на Йовков не забелязват реалния поток на времето. Те живеят със спомена за отминалия живот. В него има много болка, но и не малко обикновена човешка радост. Тази особена раздвоеност на мисловното „зрение” е характерна и за Сали Яшар от разказа „Песента на коелетата”.

В образа на Сали Яшар има много тъга и мечтателност. Той е прочут майстор на каруци, но те са различни, особени. Сътворени са като същинско чудо: *„леки, като че сами щяха да тръгнат, напети и гиздави като невести, с шарила и бои. Които грееха по тях като цъфнали цветя. Но най-чудното в тия каруци бяха звуковете...”*

Йовков въвежда темата за красотата като чудна музика на човешката душа. По свой индивидуален начин е красив героят на този разказ. Чудото на дарбата му съпътства неговия живот. Каруците, създадени от Сали Яшар, пеят по пътищата. А самият той се връща назад в миналото, към своята болка. Двама сина е загубил прочутият майстор и тъгата гори като жарава в душата му: *„На баира, отдясно на царския път, където каруците, които се връщат от града, разсипват най-мелодичните си звуци, лежат в гробищата двамата му сина, два сокола.”*

Със сравнението „два сокола” Йовков опоетизира мъката на героя си. Сали Яшар чувства вина за трагичната съдба на синовете си и търси изкупление за постоянната мъка, която го прави мълчалив и затворен. Той е в плен на своята болка: *„Тъмнината скриваше очите на Сали Яшар и не можеше да се види какво има в тях, но той гледаше в земята като изтръпнал и мислеше, че по-хубаво би било да беше беден, но да бяха живи двамата юнака...”*

Тъжни са мислите на Сали Яшар, но той е успял да съхрани обичта си към хората. Затова майсторът на каруци иска да ги дари с най-светлото и доброто, което е останало в него като опазен спомен за бащината му любов към „двамата юнака”. Да направи благодеяние - себап - за останалите живи. Това ще възкреси паметта на синовете му и хората ще помнят доброто му дело. Не за себе си, а за другите е тревогата на Йовковия герой. Затова и така мъчително се взира той всяка вечер в „безкрая” на мислите си: *„И той се биеше с мислите си, не знаеше какво да предприеме, безсилен като пред някоя мъчна задача, която не можеше да реши.”*

Сали Яшар търси смисъла на своя живот. Странно раздвоена е мисълта му, а това не му дава покой. Единствено в труда, в работата си той намира утеха за

вечната болка, която гори в душата му. Тя е като вътрешно огнище, което поддържа винаги тлееща жаравата на тъгата. От нейната вътрешна светлина черпи сили за живот старият ковач от Али Анифе. Но Сали Яшар се разболява и жаравата на тревожните му размисли сякаш угасва. Смисълът на живота му остава неразбран, а това носи нова болка за човешката душа. Не страхът от смъртта, а несбъднатата мечта да направи себап за хората измъчва стария майстор. И в отчаянието си той търси като единствено спасение близостта на най-скъпото, останало в живота му - любимата дъщеря Шакире. За него тя е живата връзка с миналото. А там е красивата младост на живота му, там е неговата любов: *„И той не чакаше нищо друго, не желаше нищо друго, освен час по-скоро да види единствената си дъщеря. Той я обичаше, както беше обичал всичките си деца, но тя беше хубава и нейният образ се сливаше с образа на първата му жена, на която тя приличаше. А това му напомняше времето, когато той беше млад и беше щастлив.“*

Сали Яшар копнее за среща с любимата си дъщеря, която ще му върне красотата на миналото. Мислено героят се прощава с живота, но иска за последен път да се докосне до щастието. За него то е красив спомен. Сали Яшар е нетърпелив. Има усещането, че дните му са преброени. Йовков разкрива вътрешните преживявания на своя герой на фона на красив лунен пейзаж. Той е в синхрон с мечтателния унес на съзнанието, готвещо се за смъртта: *„Прозорците бяха отворени, вън се чернееха саламите и между листата им течеше бялата светлина на месеца.“*

Вътрешният човешки свят сякаш е вписан в картината на нощната тиха тъга. Салкъмите се *„чернеят“*, а светлината на месеца е *„бяла“*. В цветовия контраст между *„черно“* и *„бяло“* художествено е разгърнат тревожният размисъл на Сали Яшар за отминалия живот. *„Текат“* спомените. Както *„бялата светлина на месеца“*. Приказно одухотворено е художественото пространство на мисълта. В него е *„вграден“* образът на любовта. Единствено тя дава сила за живот. Изпълва го, с дълбок нравствен смисъл. Мисълта за близката смърт задълбочава тъгата на Сали Яшар. Лунният пейзаж, изразяващ тихата скръб на душата, *„побледнява“*. С метафоричния език на цветовете Йовков говори за трепетите на сърцето. А то чака обичта и щастието, които ще донесе любимата му дъщеря Шакире: *„... чернееха се само клоните на саламите, увиснали в сребърната мрежа на месечината, и Сали Яшар, колкото и да напругаше слуха си, не чуваше нищо друго освен някакъв шум и скоро разбираше, че е от връвта, която биеше в ушите му.“*

В тишината на нощта копнежът за човешко щастие е особен вид болка. Тя расте и когато силата ѝ на въздействие достига своята психологична кулминация, се разнася чудният глас на пееща каруца. За Сали Яшар това е гласът на дочаканото щастие. Като от някакъв друг, приказен свят се леят звуци, които приближават. Чуват се отчетливо и сърцето на стария майстор разпознава гласа на пееща каруца, направена от него. С нея идва Шакире. Идва любовта, за да му вдъхне сили за живот: *„И той не се съмнява, защото същото нещо говорят и тия челичени звуци, които звънят в нощта, разхвърчават се изпод колелетата, летят като бели птици, провират се измежду листата на салкъмите, идат наедно случите на месеца, спират се на прозореца, носят блясъка на познати очи, носят позната усмивка.“*

Всичко в природата говори за оживялата радост в душата на Сали Яшар. Сърцето тръпне. Споменът за отминало щастие оживява. То идва с усмивката и погледа на Шакире. Любовта огласява със светли звуци вътрешния свят на човека. Най-големият нравствен дар за душата е обичта. Тя връща желанието за живот. А по-голямо добро от живота и неговата сила за човека няма. Това е най-красивото благодеяние за всяка надмогнала болката душа. Любовта, завърнала се при хората, е нравственият дар на природата. Тя е емоционалното изкупление за човешките страдания.

Дълъг е пътът до красивата обител на споделената обич. Затова и копнежът по нея е толкова мъчителен за Сали Яшар. За него любовта между хората е знак за особения смисъл на доброто, на състраданието и милостта в човешкия живот. А всъщност това е част от нравствената добродетел, която всеки дължи на другия. Тя е връзката с големите и вечни истини за човека и неговото добро.

Връщането на Шакире внася светлина, радост и смях в дома на стария майстор на каруци от Али Анифе. Къщата грее от щастие, както празнично е озарена и душата на Сали Яшар. По-голям дар от красотата на обичта няма. За Йовков тя има външен естетически израз. Той описва облеклото на своите герои, носители на нравствена красота. Внимателно следи погледа, отразил смяната на настроения и чувства.

В разказа **„Песента на колелетата“** Шакире е носител на естетически красивото, зад което живее човешкото добро. Героинята е красива външно, но и вътрешно. Неслучайно нейното присъствие преобразява Сали Яшар и той открива отново сили за Живот. Шакире събужда спомена за щастливото му минало: *„... започна да отваря и да бърка из старите брашовски сандъци..., да се облича... ту с едни, ту с други дрехи... Веднъж... тя влезе при него ...На корави, широки гънки лъщеше аленият атлаз на шалварите ѝ, по сърмата на синия ѝ елек... горяха и се разсипваха ситни искри.“*

Пъстроцветието на багрите грее като нечакано щастие, дошло от миналото. Възкресен е споменът за преживяна красива любов. Сали Яшар се любовува на своята младост, вирайки се в красотата на своята дъщеря. За него тя въплъщава любовта. Символиката на цветовете: *„аленият атлаз“, „сърмата на синия елек“*, говори за пламъка на живота, който започва да гори във *„вътрешното огнище“* на мисълта. Споменът *„разсипва“, „ситни искри“*. Връща към живота Сали Яшар. И той остава загледан в своето минало, което навява топла тъга. Болката е пречистена. Отминало е голямото страдание. Остава само мъката по нещо невъзвратно загубено.

Много нравствена красота има в богато надарения от природата майстор на каруци. Едва след срещата си с Шакире той осъзнава, че направените от него каруци, които пеят по пътищата на безкрайната равнина, даряват хората с любов. Те пътуват с тях към своето щастие. Връщат се при най-близките си, както Шакире се завръща в родния бащин дом. В *„песента на колелетата“* на своите *„гиздави като невести“* каруци Сали Яшар дочува песента на човешката любов - най-големия дар за сърцето и най-скъпия спомен за душата.

Вглежда се Йовковият герой в себе си, търси пътя към човешкото добро. В разказа на Джапар за голямата *„дунанма“*, за голямата радост, която е донесла в къщата на Чауша неговата пееща каруца, Сали Яшар открива ново доказателство за своите тревожни прозрения. Все още има съмнения в душата му. Той се колебае,

но си спомня думите на Джапар, които остават дълбоко в съзнанието му: *„И знаеш ли, Сали уста, твоите каруци, както ти ги правиш, ги няма нийде: всяка си има свой глас, всяка си пее на свой макам - снощи, като чух каруцата, слушах, слушах, па тозчас си рекох: „Туй е каруцата на Чауша...”* А с тази каруца се завръща щастието, което Йовков озвучава със звука от човешката радостна суетня: *„затупкаха боси крака”, „деца скимучат - плачат”*. Идва си Чауша и каруцата известява радостната вест.

Авторът внимателно проследява тревожния размисъл на Сали Яшар, оказал се пророчески. Въведен е приказен художествен елемент. Три пъти се замисля героят: *„Първият път той си спомни онова, което Джапар беше му разказал за връщането на Чауша. Втория път той си спомни как сам беше чул каруцата, когато идеше Шакире... Третия път ... той сякаш като насън видя хиляди и хиляди каруци, които се връщат, които пеят по пътищата...”*

Сали Яшар прозира истината за своя живот. Открива смисъла му: *„Себап! Има ли по-голям себап от тоя, който правя? Каруци трябва да правя аз, каруци!”* До чудото на своя живот се докосва Сали Яшар. Той намира своя път към хората. Дарбата, дадена му от Бога, е красива радост за душата му, но и безкрайно добро, което принадлежи на другите. Щастлив е Сали Яшар, че с *„песента на колелетата”* на своите пеещи каруци ще остави най-красивия спомен за себе си в душите на хората. Това е неговото благодеение - неговото човешко добро.

В разказа **„Песента на колелетата”** Йордан Йовков разкрива чудния свят на нравствената красота, към която се стремят неговите герои, а тя е винаги в тях.